

Regionalt strukturfondsprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning i Mellersta Norrland period 2021–2027

Miljöbedömning ERUF

Regionalt strukturfondsprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning i Mellersta Norrland 2021–2027

Miljöbedömning ERUF

Merit Kaal, Maria Hammar, Johan Sidenmark, Lina Lenefors, Mats Rydehell

Anthesis

2020-11-02

www.anthesis.se

Sammanfattning

Denna miljöbedömning omfattar förslaget till regionalt strukturfondsprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning i region Mellersta Norrland 2021–2027. Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande av programmet så att en hållbar utveckling främjas. Processen ska omfatta samråd med olika myndigheter och allmänhet, och dokumenteras i en Miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Dokumentet finns sedan med i beslutsunderlaget för den myndighet som beslutar om programmet.

Detta dokument beskriver hur miljöaspekter integrerats i programmet, hur konsekvensbeskrivningen genomförts, i vilken mån det nya programmet kan få en betydande miljöpåverkan – positiv eller negativ – samt hur programmet planerar att stärka eventuell positiv miljöpåverkan och minimera eller begränsa eventuell negativ miljöpåverkan från programmet.

Reglerna kring hur miljöbedömningen ska göras och vad MKB:n ska innehålla anges i den svenska Miljöbalken 6 kap. I de generella instruktionerna till regionalfonden hänvisas till EU-direktiv 2001/42/EG, vilket i Sverige implementerats via Miljöbalken.

Anthesis har gjort de strategiska miljöbedömningarna av samtliga åtta regionala program samt det nationella regionalfondsprogrammet, ÖKS (Europeiskt territoriellt samarbete - Interreg Öresund-Kattegatt-Skagerrak) och JTF (Fonden för en rättvis omställning).

Strukturfondsprogrammet i Mellersta Norrland

Det kommande regionalt regionalfondsprogrammet för programperioden 2021–2027 i Mellersta Norrland omfattar av Jämtlands och Västernorrlands län. Utifrån de förutsättningar och behov som Mellersta Norrland har identifierat i sitt programutkast har det valt att prioritera satsningar inom politiskt mål "Smartare Europa" och "Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional ITK-konnektivitet". Bedömningen är att dessa mål bäst skapar förutsättningar för utveckling i Mellersta Norrland, samtidigt som hållbarhetsdimensionerna både beaktas och bidrar till innovation och utveckling.

Miljöbedömningen bygger på ett utkast till operativt program som har skickats in till Tillväxtverket den 18 september 2020.

Programmet bedöms att komma ha stora möjligheter att bidra till att Mellersta Norrland löser utmaningar kopplade till företagets kommersialisering, tillväxt, innovation och långsiktig finansiering vilket kommer att resultera i en minskad miljö- och klimatpåverkan såväl direkt som indirekt. Programförslaget bedöms även kunna bidra positivt till människors hälsa, genom till exempel sysselsättning och social inkludering. Därtill har programmet en stark koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö- och folkhälsomål.

Satsningarna inom det politiska målet "Smartare Europa" bedöms ha största positiv påverkan på klimatet och resursanvändning. Genom att möjliggöra ekomimiskt stöd och innovationsstöd inom klimat- och miljöområdet stöds näringslivets övergång till mer hållbar produktion, produkter samt affärsmodeller som bygger på cirkulär ekonomi. Även det politiska målet "Ett mer sammanlänkat Europa" leder till en positiv klimatpåverkan. Insatser inom digitalisering skapar möjligheter att jobba på distans, minska användning av fordon som drivs med fossila bränslen, optimera transportarbete och logistiklösningar. Därtill främjas delningsekonomi och utveckling av appar och streamingtjänster som resulterar i en till minskad klimatpåverkan.

Samtidigt bedöms programmet inte vara tillräckligt starkt gällande dess bidrag till en grön och cirkulär ekonomi. Enligt EU programmet ska det politiska målet "Grönare och koldioxidsnålare Europa" vara med, men Mellersta Norrland har valt att inte inkludera detta mål separat utan integrerar istället insatserna inom politiskt mål "Smartare Europa". Det framgår dock ingen tydlig motivering till kopplingen dem emellan. Därtill har det överlag identifierats en rad oklarheter gällande programmets utformning. Programmet omfattar inte vilka insatser som kommer att genomföras då beskrivningen i programutkastet är på en övergripande nivå. Därutöver saknas det budgetfördelning per politiskt och särskilt mål vilket har det gjort svårt att bedöma programmet och beskriva miljöalternativet.

Vidare bedöms programmet innebära en risk för negativ miljöpåverkan och att kravställningen för att uppnå ett Smartare Europa och Grönare och Ett mer sammanlänkat Europa är svag. Riskerna som finns inkluderar

ökad energianvändning och transport i regionen som resultat av ökad produktion. En stärkt konkurrenskraft hos små och medelstora företag syftar till att öka den ekonomiska tillväxten, men samtidigt finns risk för att det resulterar i ökade utsläpp av växthusgaser, vilket riskerar att bidra till ökade utsläpp av skadliga ämnen till luft och vatten vilket kan påverka ekosystemtjänster negativt. Det finns även risker att det i samband med nyetableringar av byggnader, demonstrationsanläggningar, testbäddar etc kan ske ett ökat resursbehov och ökade avfallsmängder.

Således bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, men också specificera vilka insatser som planeras, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar (där det finns en stor vikt av att ställa krav på SME:r), planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Trots riskerna som nämnts ovan, bedöms förslaget till program inte resultera i betydande negativ miljöpåverkan.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning.....	6
Om strukturfondsprogrammen period 2021–2027	6
Miljöbedömningens syfte och funktion	6
Regionalfondsprogrammet för Mellersta Norrland.....	7
Om programmet.....	7
Programmets förhållande till andra relevanta planer och program.....	8
Metod och bedömningsgrunden	9
Upplägg på miljökonsekvensbedömningen	9
Avgränsningar	10
Konsekvensskala	11
Osäkerhet i bedömningarna.....	11
Alternativ.....	12
Miljöförhållanden i programområdet - nuläge	13
Konsekvensbedömning av föreslaget program.....	15
Konsekvensbedömning av alternativ.....	19
Miljöalternativ	19
Nollalternativ	20
Samlad bedömning	23
Samlad bedömning – programförslag.....	23
Jämförelse av alternativ	23
Förslag till åtgärder.....	25
Uppföljning.....	26
Bilaga 1 Politiska mål och särskilda mål.....	27
Bilaga 2 Samrådsredogörelse för avgränsningssamråd för miljöbedömningen.....	29

Inledning

Programmet Regionaltstrukturprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning i Mellersta Norrland antas medföra miljöpåverkan och en miljökonsekvensbeskrivning kommer att tas fram för programmen. Detta dokument – miljökonsekvensbeskrivning (MKB) – är en del av resultatet av integreringen. MKB beskriver om det nya programmet kan få en betydande miljöpåverkan – positiv och negativ – och hur miljöhänsyn kan beaktas i programmet. Detta dokument är en del av strategisk miljöbedömning som genomförs för hela programmet.

Om strukturprogrammen period 2021–2027

Den 2 maj 2018 lämnade Europeiska kommissionen sitt förslag till ny flerårig budgetram för EU, som bland annat innehåller ramarna för den framtida sammanhållningspolitiken. Nuvarande programperiod sträcker sig till 2020 och arbetet med inriktning för nästa programperiod är i full gång. Förutsättningarna för en ny programperiod efter 2020 påverkas av den budget och de förutsättningar som EU:s medlemsländer enas om.

Strukturprogrammen för perioden 2021–2027 har en gemensam ram med 5 politiska mål:

1. Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling.
2. Ett grönare och koldioxidsnålare Europa genom ren och rättvis energiomställning, gröna och blå investeringar, den cirkulära ekonomin, klimatanpassning, riskförebyggande och riskhantering.
3. Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet.
4. Ett mer socialt Europa genom den europeiska pelaren för sociala rättigheter.
5. Ett Europa närmare medborgarna genom hållbar och integrerad utveckling av stads-, landsbygds- och kustområden och lokala initiativ.

Investeringarna för regional utveckling ska främst vara inriktade på mål 1 och 2. Av anslagen från ERUF ska 65–85 % gå till de här politiska målen, beroende på ländernas relativa välstånd.

Miljöbedömningens syfte och funktion

En strategisk miljöbedömning krävs för samtliga strukturprogram enligt EU-direktivet 2001/42/EG. Regelverket är i Sverige implementerat via miljöbalken 6 kap 11 § och tillhörande MKB-förordning 4–5 §.

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande av programmet så att en hållbar utveckling främjas. I metoden för miljöbedömningar ingår stegen undersökning om betydande miljöpåverkan, avgränsning, analys, upprättande av miljökonsekvensbeskrivning, antagande och uppföljning.

En MKB ska, så långt som relevant och rimligt, identifiera, beskriva och bedöma den betydande miljöpåverkan som kan uppstå för till exempel människors hälsa, biologisk mångfald, landskap, kultur, klimat och materiella tillgångar. Det gäller både negativa och positiva konsekvenser.

För att MKB:n inte ska bli obehövt omfattande så begränsas den till de miljökonsekvenser som kan antas ge en så kallad betydande miljöpåverkan. I inledningsskedet av miljöbedömningen har Tillväxtverket analyserat vad i programmet som kan ge upphov till betydande miljöpåverkan och avgränsat innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen efter detta.

Själva MKB-processen omfattar samråd med olika myndigheter och allmänhet, vilket dokumenteras i MKB:n. Dokumentet finns sedan med i beslutsunderlaget för den myndighet som beslutar om programmet.

Detta dokument beskriver hur miljöaspekter integrerats i programmet, hur konsekvensbeskrivningen genomförts, i vilken mån det nya programmet kan få en betydande miljöpåverkan – positiv eller negativ – samt hur programmet planerar att stärka eventuell positiv miljöpåverkan och minimera eller begränsa eventuell negativ miljöpåverkan från programmet.

Regionalfondsprogrammet för Mellersta Norrland

Om programmet

Det kommande nationella regionalfondsprogrammet för programperioden 2021–2027 har en tematisk inriktning som kompletterar regionalfondsprogrammet i Mellersta Norrland. Den regionen utgörs av Jämtlands och Västernorrlands län (Figur 1¹). Utifrån de förutsättningar och behov som Mellersta Norrland har identifierats i sitt programutkast har det valts att prioritera satsningar inom PO1 och PO3 och mer specifikt PO1 särskilda mål 1, 3, och 4, samt PO3 särskilda mål 1 och 2/3. Bedömningen är att dessa mål bäst skapar förutsättningar för utveckling i Mellersta Norrland, samtidigt som hållbarhetsdimensionerna både beaktas och bidrar till innovation och utveckling.

Programförslaget sammanfattas i tabellen nedan. En mer utförlig beskrivning av programförslaget återfinns i Bilaga 1. I detta skede när miljöbedömningar gjordes finns det ingen fördelning av andel av finansiella medel.

Figur 1. Det geografiska område som Mellersta Norrland inkluderar i mörkgrönt

Tabell 1. Politiska och särskilda mål som Mellersta Norrland har prioriterat

Politiskt mål	Särskilt mål	Andel av finansiella medel
1. Smartare Europa	i) Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik	-
	iii) Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft	-
	iv) Utveckla färdigheter för <i>smart specialisering</i> , strukturomvandling och entreprenörskap	-
3. Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet	i) Främja digital konnektivitet	-
	ii) Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T	-

Förutsättningar, utmaningar och behov i regionen varierar stort på grund av de geografiska förutsättningarna. Dessa förstärks av en rad socioekonomiska förutsättningar, såsom en åldrande befolkning och stora inomregionala skillnader avseende utbildningsnivå, arbetslöshet och ohälsotal. Andelen invånare i arbetsför ålder utgör en mindre andel än för riket som helhet. Vidare medför urbaniseringen att befolkningen som bor i tätorter ökar. Det innebär att befolkningen minskar i flera kommuner, vilket medför stora utmaningar för bland annat offentlig och kommersiell service. Det finns också stora utmaningar avseende administrativ kapacitet samt oro för hur strategiska, strukturomvandlande satsningar ska kunna genomföras när den egna skattekraften minskar. Skillnaderna i socioekonomiska förutsättningar skiljer sig inte enbart mellan programområdets kommuner, utan också inom kommunerna. Totalt finns i

¹ EuFonder (2019). Regionala utvecklingsfonden. *Mellersta Norrland*. <https://eufonder.se/eu-fonder/regionala-utvecklingsfonden/mellersta-norrland.html>

programområdet sex av de drygt 30 kommuner i landet som utpekats ha mest omfattande socioekonomiska utmaningar.

Till grund för genomförandet ligger Agenda 2030 och de integrerade hållbarhetsdimensionerna. Programområdets två län har i respektive regional utvecklingsstrategi prioriterat omställning till hållbar utveckling för att skapa långsiktigt hållbara miljöer och livsvillkor för invånare och företag; attraktiva miljöer för diversifierad näringslivsutveckling samt möjlighet att vidareutveckla regionala styrkeområden i enlighet med smarta regionala specialiseringsstrategier.

Programmets förhållande till andra relevanta planer och program

Programmet har en direkt koppling till andra planer och program inom Mellersta Norrland, exempelvis Jämtlands handlingsplan för att nå miljömålen², Regional handlingsplan för grön infrastruktur, Landsbygdsprogrammet, LOVA (lokala vattenvårdsprojekt), Havs- och fiskeriprogram, Handlingsplanen för Grön infrastruktur, Energi- och klimatstrategi etc.

Utbyte av goda exempel och samverkan med andra regioner rörande innovation och teknisk utveckling eftersträvas. Samverkan med forskningsinstitut utanför regionen som besitter spetskompetens inom S3-områden prioriteras.

Inom forskning- och innovationsområdet finns god potential att utveckla samverkan inom flera s.k. missions i det nya forskningsprogrammet Horisont Europa, exempelvis kring life science, klimatneutrala och smarta städer, samt satsningar på hav och livsmedel. Mellersta Norrland ambitioner kring miljö- och klimatfrågor ligger även väl i linje med EU-kommissionens ambitioner inom den s.k. Gröna given och LIFE+. I tabellen nedan ges en lista på EU-program som kopplar till regionens arbete.

Tabell 2. EU-program som kopplar till regionens arbete

Kopplingar till strukturfonder	Koppling till andra EU-program
<ul style="list-style-type: none"> • Regionalfonder • Socialfonden • Landsbygdsprogrammet • Havs- och fiskerifonden • Östersjöprogrammet 	<ul style="list-style-type: none"> • Horisont Europa - EU:s ramprogram för forskning och innovation. • Connecting Europe Facility - Programmet ska koppla samman Europas infrastruktur genom att bidra till infrastruktur-investeringar för att åtgärda felande länkar. • COSME - Programmet ska stärka konkurrenskraften hos små och medelstora företag • Erasmus+ - Programmet ska främja internationellt samarbete inom utbildning, ungdom och sport • LIFE - Programmet är EU:s finansieringsinstrument för miljö- och klimatåtgärder. • EASI - Programmet ska stödja sysselsättning, socialpolitik och rörlighet på arbetsmarknaden inom EU. • COST - (European Cooperation in Science and Technology) is a funding organisation for research and innovation networks.

² Länsstyrelsen Jämtlands län (2020). Handlingsplan 2020 – så når vi miljömålen i Jämtlands län

Metod och bedömningsgrunden

Strategisk miljöbedömning syftar till att utreda miljökonsekvenserna av det som är möjligt att genomföra inom regionen. Strategisk miljöbedömning med MKB kommer samrådas tillsammans med förslaget till program för att processerna ska samordnas i så stor utsträckning som möjligt.

Det övergripande syftet med miljöbedömningarna är att, parallellt med att programmen tas fram, vara en interaktiv process som tillför en extern utvärderares syn, råd och rekommendationer. Syftet med att göra en strategisk miljöbedömning direktivet är bland annat:

- Att värdera om programmets strategi är i överensstämmelse med regional och nationell politik med hänsyn tagen till miljöpåverkan och miljölagstiftning samt gemenskapens strategiska riktlinjer för sammanhållning.
- Att utvärderaren strategiskt bedömer hur programmen påverkar miljön vid den föreslagna ansatsen.
- Att i dialog mellan utvärderare och programskrivare bedöma om programmets strategier, prioriteringar och mål är relevanta ur miljösynpunkt.
- Att göra en bedömning av den planerade organisationen för genomförande, uppföljning och kontroll avseende miljöhänsyn.
- Att överläggningar sker med relevanta miljömyndigheter i alla berörda länder när slutligt programförslag föreligger.
- Att ge allmänheten en tidig och möjlig chans inom vissa tidsramar att yttra sig.

Målet är att miljöbedömningen ska förbättra kvaliteten i de program som tas fram under 2020–2021.

Upplägg på miljökonsekvensbedömningen

I metoden för miljöbedömningar ingår stegen undersökning om betydande miljöpåverkan, avgränsning, analys, upprättande av miljökonsekvensbeskrivning, antagande och uppföljning.

I arbetet med konsekvensbedömningen har stor vikt lagts vid att fånga de stora dragen i programmets påverkan och konsekvenser. Bedömningen har därför inriktats på konsekvenserna av de strategiska ställningstaganden som är möjligt för huvudmannen (regionerna) att påverka. Många frågor är av sådan karaktär att det är bättre eller mer ändamålsenligt att hantera och analysera dem i kommande beslutsprocesser eller genom tillståndprocesser enligt 6 kap. Miljöbalken. Mängden detaljerade resonemang har därför generellt hållits nere i texten.

Kunskapsinsamling till miljökonsekvensbeskrivningen har skett genom att analysera tillgängliga förslag till program, planeringsunderlag från andra regionala program samt förslag till politiska områden och insatser som planerar att genomföras under programperioden.

För att MKB:n inte ska bli onödigt omfattande begränsades den till de miljökonsekvenser som kan antas ge en betydande miljöpåverkan. I inledningsskedet av miljöbedömningen har därför Tillväxtverket analyserat vad i programförslaget som kan ge upphov till betydande miljöpåverkan och avgränsa innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen efter detta.

Arbetet har genomförts i en stegvis process. Först identifierade regionerna de förutsättningar som programmen skapar för en långsiktigt hållbar utveckling för människor, miljö och organisationer för de politiska områdena (PO) samt prioriterade de olika insatserna under specifika mål.

I nästa steg bedöms de konsekvenser EU programmet får. Konsekvenserna beror dels på utvecklingen av den regionala strukturen (resultat från den första analysen, till exempel: var det byggs, vilka innovationer som bidrar till utvecklingen av näringslivet, produktion av biobränslen, hur delar av regionen kopplas samman med transportsystemet genom transportkorridor osv.), dels på programmets övriga ställningstaganden gentemot andra mål och delmål, som till exempel Sveriges miljömål och regionala prioriteringar enligt Agenda 2030.

Slutligen identifieras risker, i form av möjligheter och svårigheter, som är kopplat till programmets genomförande. Vilka åtgärder krävs för att det ska bli verklighet och vad behöver göras för att undvika eller minimera de negativa konsekvenserna som identifierats? MKB:n innehåller slutligen en samlad bedömning av programmets bidrag till hållbar utveckling.

MKB:n innehåller även ett uppföljningskapitel som belyser uppföljning av identifierade miljöeffekter. Påverkan på miljöfrågor och föreslagen avgränsning per övergripande mål för programmet utvecklas nedan.

Avgränsningar

Avgränsningssamråd har genomförts med Naturvårdsverket och de regioner och länsstyrelser som kan antas bli berörda om hur omfattningen och detaljeringsgraden av miljökonsekvensbeskrivningen. Avgränsningssamrådet genomfördes genom förslag till avgränsningar skickades ut som ett PM. Synpunkter samlades in via en webbaserad enkät.

Utöver miljöfrågorna så kommer programmets hänsyn till relevanta program och nationella och regionala mål belysas.

Se Bilaga 2 för underlag för avgränsningssamråd och inkomna synpunkter på förslaget.

Geografisk och tidsmässig avgränsning

Geografiskt avgränsas miljöbedömningen till Jämtlands och Västernorrlands län eftersom bedömningen är att programmet inte kommer innebära betydande miljöpåverkan utanför den egna regionen. Dessutom att de eventuella åtgärder som regionen/kommuner kan ta ansvar för att åtgärda är lokala. För klimatpåverkan har miljöbedömningen tillämpat ett globalt perspektiv eftersom klimatsystemet är tydligt globalt.

Tidsmässigt avgränsas konsekvensbedömningen till 2030 eftersom underliggande miljömål, Agenda 2030, fortlöper till dess och att projekt som genomför under programmet kan ha påverkan även efter att programtiden har tagits slut. Speciellt projekt som ska genomföras under de sista åren. Bedömningen av klimatrelaterade effekter sträcker sig till 2050.

Avgränsning i sak

Avgränsningen i sak styrs av programdokumentets huvudsakliga syfte och politiska mål (PO). Den preliminära avgränsningen bedöms täcka in de viktigaste miljöfrågorna. Samtliga miljöfrågor bedöms för ett huvudalternativ, ett nollalternativ samt ett ytterligare alternativ. Nollalternativ och ett alternativt förslag beskrivs nedan.

Miljöfrågor som ska belysas i miljöbedömningsprocessen och miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) bedömdes vara och avgränsades till;

- Klimatpåverkan
- Vattenmiljöer (inkl. havsmiljö och vattensystem)
- Markanvändning och resurshushållning (inkl. kemikalier, avfall, cirkulär ekonomi)
- Naturmiljö och ekosystemtjänster (inkl. biologisk mångfald)
- Befolkning och miljörelaterade hälsa (inkl. social inkludering)
- Kulturmiljö och kulturhistoriska värden
- Kumulativa effekter

Utöver miljöfrågorna så kommer programmets hänsyn till relevanta miljömål belysas. Följande miljömål ses som relevanta;

- Globala målen

Agenda 2030 med 17 globala mål för hållbar utveckling syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

- EU:s strategi för hållbar utveckling

Målet för en hållbar utveckling är att tillgodose behoven hos nuvarande generationer utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov. För att nå dit krävs en övergripande strategi där man tar hänsyn till både ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter.

De prioriteringar som programmet särskilt kommer att påverka är A European Green Deal; A Europe fit for the digital age; An economy that works for people

- Svenska miljö- och folkhälsomål

Programmet kommer att påverka direkt eller indirekt alla svenska miljömål och folkhälsomål.

Konsekvensskala

Eftersom konsekvenserna av programmet är beroende av vilka åtgärder som till sist får stöd och hur dessa åtgärder utformas och genomförs går det inte att på denna strategiska nivå beskriva exakta konsekvenser. Istället bedöms potentialer till positiva respektive negativa utfall samtidigt som skydds- respektive förbättringsåtgärder föreslås.

Bedömningar har gjorts i tabellform genom en kort förklarande text kring resonemanget för bedömningen samt markerats med färg som sammanfattar respektive insats potentiella miljöpåverkan.

Bedömningen har gjorts för varje särskilt mål inom respektive politiskt mål. Insatser kan ha både negativa och positiva effekter. Följande färgmarkering gäller för bedömning av insatserna:

- Grön färg: Positiv miljöpåverkan. Bedömningen är att de positiva miljöeffekterna är betydligt större än de negativa miljöeffekterna.
- Gul färg: Bedömningen är det finns risk för betydande negativa miljöeffekter.
- Röd färg: Negativ miljöpåverkan: Bedömningen är att de negativa miljöeffekterna är betydligt större än de positiva miljöeffekterna
- Ingen färg: Konsekvenserna är inte betydande, alternativt går de inte att bedöma

Osäkerhet i bedömningarna

Följande avsnitt redovisar antaganden som gjorts samt osäkerhet och brister i underlag och bedömningen.

Osäkerheten i bedömningarna ligger dels i att programbeskrivningen inte är fastlagd, dels i vilka prioriteringar programmet senare kommer att göra kring vilka projekt som får finansiering. Några specifika beräkningar har därför inte gjorts, bedömningar grundar sig helt och hållet på förenklingar i form av resonemang och antaganden kring vilka effekter de förväntade projekten och insatserna sannolikt kommer att leda till i framtiden.

När det gäller de Politiska målen och insatser föreslagna i dessa, så är investeringsprofilen och insatsförslag olika inom de två föreslagna områdena (PO1 och PO3). Om man omfördelar denna prioritering blir konsekvensen att insatser hamnar på andra projekt med andra miljöeffekter. Sannolikheten är liten att budgeten förändras speciellt mycket. Däremot är kommande prioriteringar av projekten mer avgörande på osäkerheten i bedömningen. Projektprioriteringen är beroende på andra politiska mål, som t.ex. regional sysselsättning, vilket påverkar valet av projekt – med efterföljande förändrad effekt på miljön.

Bedömningen i detta dokument skall ses i relation till dessa osäkerheter, och vi har därför valt att se på de stora dragen i programmet avseende risk för negativa effekter på miljön och bidrag till positiva miljöeffekter.

Alternativ

Ett syfte med att ta fram alternativ inom ramen för miljöbedömningen är att strategiska val ska kunna göras och motiveras i ett tidigt skede, innan beslut fattas på projektnivå. Genom att ta fram alternativ kan man hitta vägar att minska eller undvika att betydande negativ miljöpåverkan uppstår till följd av genomförandet av program. Alternativen ska utgöra ett viktigt underlag för samråd samt deltagande och inflytande i programprocessen. En väl genomförd alternativhantering innebär en sorts försäkring för beslutsfattare att inte något betydligt bättre alternativ har förbisetts.

Inom miljöbedömningen av ERUF program 2021 - 2027 föreslås ett noll-alternativ och ett miljöalternativ för att jämföra programförslaget med. Programförslaget innebär de prioriteringar och åtgärder som det föreslagna operativa programmet innehåller.

Nollalternativ

Nollalternativet beskriver miljöförhållanden och miljöns sannolika utveckling i en given framtid om inget program genomförs. Nollalternativet kommer att beskriva även de åtgärder och den förändring som kan förväntas genomföras även om inget nytt program antas. Under detta alternativ ska bedömas hur Agenda 2030 kommer att nås och hur det skulle se ut för miljön 2030/2050 utan programmet.

Alternativt förslag - Miljöalternativ

Miljöalternativet innebär att programmet genomförs men att prioriteringar i finansiering och investering görs utifrån miljöpolitiska mål, dvs bästa möjliga miljöalternativ för åtgärder och investeringar. Detta innebär att till exempel näringspolitiska frågor kan få en lägre prioritet. I detta alternativ kommer vi att föra ett resonemang kring hur valen påverkar de olika miljöområdena sinsemellan samt övriga politiska mål.

Miljöförhållanden i programområdet - nuläge

Mellersta Norrland utgörs av Jämtlands och Västernorrlands län med den geografiska ytan 71 126 kvadratkilometer. Förutsättningar, utmaningar och behov i regionen varierar stort på grund av de geografiska förutsättningarna. Dessa förstärks av en rad socioekonomiska förutsättningar, såsom en åldrande befolkning och stora inomregionala skillnader avseende utbildningsnivå, arbetslöshet och ohälsotal.

Enligt Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet kommer Jämtlands län och Västernorrlands län inte, till en betydande andel, att nå de svenska miljömålen till 2020. Tre av målen - Frisk luft, Ingen övergödning och Grundvatten av god kvalitet – bedöms nära att nås i Jämtlands län. Två av målen – Frisk luft och Grundvatten av god kvalitet – bedöms nära att nås i Västernorrlands län. Dessutom har läget i de båda län bedömts som allvarligt. Miljöbedömning och miljötillstånd enligt miljömål ses i tabellen nedan.

Tabell 3. Översikt av miljöbedömning och utveckling av miljötillståndet³ *Positiv miljötillstånd - Utvecklingen i miljön är positiv; Neutral - Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön; Negativ - Utvecklingen i miljön är negativ; Oklar - Tillräckliga underlag för bedömning av utvecklingen i miljön saknas*

Miljömål	Miljöbedömning		Miljötillstånd	
	Jämtlands län	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västernorrlands län
Begränsad klimatpåverkan	-	-	-	-
Frisk luft	Nära	Nära	Oklar	Neutral
Bara naturlig försurning	Nej	Nej	Oklar	Oklar
Giftfri miljö	Nej	Nej	Neutral	Oklar
Skyddande ozonskikt	-	-	-	-
Säker strålmiljö	-	-	-	-
Ingen övergödning	Nära	Nej	Oklar	Neutral
Levande sjöar och vattendrag	Nej	Nej	Positiv	Neutral
Grundvatten av god kvalitet	Nära	Nära	Positiv	Oklar
Hav i balans samt levande kust och skärgård	-	-	-	-
Myllrande våtmarker	Nej	Nej	Neutral	Negativ
Levande skogar	Nej	Nej	Negativ	Negativ
Ett rikt odlingslandskap	Nej	Nej	Negativ	Neutral
Storslagen fjällmiljö	Nej	Nej	Oklar	Negativ
God bebyggd miljö	Nej	Nej	Neutral	Positiv
Ett rikt växt- och djurliv	Nej	Nej	Negativ	Oklar

³ Regional årlig miljömålsuppföljning 2019 i Västernorrland (2019), När vi Jämtlands läns miljömål? (2019).

Att nio av svenska miljömålen inte nås till år 2020 i Jämtlands län har flera orsaker. För att kunna nå miljömål behövs det kraftig ökande resurser till åtgärder och tillsyn samt förändrade styrmedel. Ett annat problem som har identifierats är att metoden för mätning och miljöövervakning för att bedöma trender av miljömålen är otillräcklig.⁴ Även om Västernorrlands län inte når svenska miljömålet så pågår ett kontinuerligt miljöarbete i länet.

⁴ När vi Jämtlands läns miljömål? (2019).

Konsekvensbedömning av föreslaget program

Konsekvenserna har bedömts för de särskilda målen inom respektive politiska målområden. Bedömningen finns sammanställd i Tabell 4 nedan. Texten nedan är en sammanfattning av programmets miljöpåverkan för de olika sakområdena inom ramen för denna MKB. Denna miljöbedömning bygger på ett utkast till operativt program som har skickats in till Tillväxtverket den 18 september 2020.

Eftersom särskilt mål ii) inom politiskt mål "Ett mer sammanlänkat Europa" saknar genomförande beskrivning har de effekterna inte bedömts.

Tabell 4. Bedömning av miljöeffekter för de särskilda målen för respektive politiska målområde

Politiskt mål (PO)	Särskilt mål	Miljöeffekter						
		Klimatpåverkan	Vattenmiljöer	Markanvändning och resursushållning	Naturmiljö och ekosystemtjänster	Befolkning och miljörelaterade hälsa	Kulturmiljö och kulturhistoriska värden	
1. Smartare Europa	i) Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik	Positiv påverkan		Positiv påverkan	Risk för negativ påverkan	Positiv påverkan		
	iii) Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft	Positiv påverkan		Positiv påverkan	Negativ påverkan	Risk för negativ påverkan	Positiv påverkan	
	iv) Utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap				Risk för negativ påverkan	Risk för negativ påverkan		
3. Ett mer sammanlänkat Europa	i) Främja digital konnektivitet	Positiv påverkan		Positiv påverkan		Positiv påverkan		
	ii) Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T							

Positiv påverkan
Risk för negativ påverkan
Negativ påverkan

Konsekvenserna svårbedömda/ej betydande

Nedan ges en mer detaljerad analys av respektive miljöeffekt. Observera att miljöbedömningen av programmet inte gäller enskilda projekt.

Konsekvenser på klimatpåverkan

Programmet innebär möjlighet att skapa bättre förutsättningar för att stå emot effekter av den pågående klimatförändringen.

Programmets prioriteringar inom politiska målet "Smartare Europa" bedöms att ha en positiv påverkan på klimat. Detta kan nås genom att möjliggöra ekomimiskt stöd till företagsnära organisationer eller nätverk som erbjuder FoU-miljöer och innovationsstöd inom klimat- och miljöområdet. Vidare ska forskning och innovation som stödjer företagens övergång till mer hållbar produktion, produkter samt affärsmodeller som bygger på cirkulär ekonomi och delningsekonomi bidra till att minska klimatpåverkan. Dock beror storleken av klimatpåverkan på vilken forsknings och innovation samt produktion och design av produkter som kommer att skapas inom programmet. För att säkerställa att den positiva klimateffekten ska vara så hög som möjligt är det viktigt att ställa krav för företagen vid ansökningar. Vidare kan ansökningar utformas så att företag ska redovisa sitt arbete med Agenda 2030, EU Green Deal och/eller svenska miljömål.

Från programutkastet är det oklart hur *smart specialisering* ska bidra till klimatutvecklingen och vilka krav företag måste uppfylla för att få finansiering. Därför är det svårt att i detta skede bedöma vilka effekter *smart specialisering* kan få på klimatet.

Det politiska målet "Ett mer sammanlänkat Europa" innebär insatser inom digitalisering vilka kan ha positiva effekter på klimatpåverkan genom till exempel att skapa möjligheter att jobba på distans, minska användning av fordon som drivs med fossila bränslen, optimera transportarbete och logistiklösningar. Främjar även delningsekonomi och utveckling av appar och streamingtjänster som leder till minskad klimatpåverkan.

Programmets insatser kommer att bidra positivt bland annat till Agenda 2030 delmål 13, Bekämpa klimatförändringen och EU:s strategi för hållbar utveckling, inklusive A European Green Deal. Programmet skulle bidra positivt även till svenska miljömål kopplat till klimatfrågor. Indirekt skulle minskad klimatpåverkan bidra positivt även till alla andra svenska miljömål, inklusive levande skogar, ett rikt växt- och djurliv, etc.

Konsekvenser för vattenmiljöer

Insatserna inom de båda politiska målen bedöms inte medföra betydande direkt positiva och/eller negativa miljöeffekter på vattenmiljöer (regionens sjöar, vattendrag, hav och kust).

Effekterna på vattenmiljöer inom politiska målen "Smartare Europa" och "Ett mer sammanlänkat Europa" är svåra att bedöma i detta skede eftersom effekterna till stor del beror på vilka projekt som programmet kommer omfatta. Om programmet skulle stödja ett projekt som är prövningspliktigt enligt Miljöbalken så kommer en enskild prövning krävas. Miljöbedömningen av programmet gäller inte enskilda projekt. Eftersom det är svårt att bedöma programmets påverkan på vattenmiljöer i detta skede är det också oklart hur programmet kommer att bidra till hållbarhetsmål från vattenmiljöers perspektiv. Påverkan kan förändras (positivt och/eller negativt) när projektet som hanterar vattenmiljöer kommer att få stöd genom programmet.

Konsekvenser för markanvändning och resurshushållning

Programmets insatser bedöms ha begränsad effekt på markanvändning men direkt positiv påverkan på resurshushållning genom ett smartare och effektivare resursanvändning.

Programmets politiska mål en "Smartare Europa" och "Ett mer sammanlänkat Europa" bedöms ha mycket begränsad direkt effekt på landskap och markanvändning i regionen. Risker som kan tillkomma i samband med eventuell nyetablering i form av t.ex. nya byggnader, demonstrationsanläggningar, testbädd etc. i form av målkonflikter. Till exempel om anläggningar och/eller infrastruktur skulle utvecklas nära boendemiljö eller samhället. Men i detta skede bedöms de riskerna minimala. De riskerna kan uppkomma med etablering av ett särskilt projekt. Dock gäller miljöbedömningen inte enskilda projekt.

Att skapa förutsättningar för att samverka i nätverk eller kluster inom politiska mål "Smartare Europa" kan ge olika möjligheter för en bättre resurshushållning genom att stödja forskning och innovation som stödjer företagens övergång till en cirkulär ekonomi. På det sättet ska resurserna användas på ett smartare och mer hållbara sätt. Det kan ske till exempel i form att delningsekonomi eller kunskapsdelning. Cirkulär ekonomi skulle skapa positiva effekter även till att minska klimatförändringar. Dock är det oklart idag i vilken form och med vilket syfte de företagsnätverken ska utvecklas. Därför er det svårt att bedöma deras direkta miljöeffekter.

Digitaliseringsinsatserna inom politiska målet "Ett mer sammanlänkat Europa" kan ha positiva effekter genom minskad resursanvändning, exempelvis genom att skapa möjligheter att jobba på distans och minska bilanvändningen.

Eftersom cirkulär ekonomi är en stor och betydande del av hela programmet bedöms programmet att ha mycket effekt för de miljörelaterade miljömål som begränsad klimatpåverkan, frisk luft, ingen övergödning etc. Vidare ska mål 1 även påverka Agenda 2030 målen på ett positivt sätt för att skapa hållbar industri och innovation samt hållbar produktion.

Konsekvenser för naturmiljö och ekosystemtjänster

Programmet bedöms ha positiv påverkan på ekosystemtjänster på lång sikt genom att skapa en bättre förståelse och skapa möjligheter för en mer hållbar teknisk utveckling. Samtidigt finns det vissa typer av risker på negativa effekter på naturmiljö och ekosystemtjänster om utveckling inte främjas på hållbart sätt och att etablering och tillväxt av företag och företagsparken inte sker med ett hållbart tillvägångssätt.

Eftersom ekosystemtjänster (försörjande, reglerande, kulturella och stödjande) är ett relativt nytt forskningsområde som medförs av projekten och därför kan ökad kunskap om ekosystemtjänster bidra till en positiv miljöeffekt. Samtidigt är det sannolikt att forskning, teknisk utveckling och innovation av mer hållbar produktion och hållbara produkter skulle minska negativa miljöeffekter på längre sikt. Dock är det inte möjligt att bedöma den i programskedet, när insatserna ännu inte är kända.

Det är troligt att etablering och tillväxt av företag och företagsparker kommer leda till ökade transportbehov och utökad bebyggelse som riskerar utarma ekosystemtjänster, såvida inte befintlig infrastruktur tas i anspråk. Ökad trafik och ökad produktion ökar riskerna för utsläpp av skadliga ämnen även till luft och vatten vilket kan påverka ekosystemtjänster negativt. Det kan även leda till att jungfrulig mark tas i anspråk för infrastruktur, bostäder eller annan byggnation vilket kan bland annat orsaka målkonflikt mellan olika markanvändare men också till minskad naturmiljö.

Programmets effekter inom politiskt mål "Ett mer sammanlänkat Europa" beror på i vilket syfte digitalisering används. Om ett resultat av digitaliseringen är minskade (bil)transporter på grund av att flera verksamheter kan erbjuda digitala tjänster eller minskad andel fysiska mötena skulle detta minska användning av resurser för transport, minskar påfrestningar på den lokala miljön och på lång sikt bevara biologisk mångfald. Däremot är effekternas omfattning oklar idag. Digitaliseringen för sig bedöms inte ha några stora och betydande effekter på naturmiljö och/eller ekosystem under identifierade tidsgränser.

Konsekvenser för befolkning och miljörelaterad hälsa

Programmets insatser bedöms vara positiv för människors hälsa främst genom att det kan skapa nya arbetstillfällen, ökade kunskapsnivåer och innovationskapacitet samt nya nätverk och sammanhang för människor att samverka genom. Dock finns det vissa miljö- och sociala risker.

Det politiska målet "Smartare Europa" bidrar till att stärka små och medelstora företag vilket troligtvis kan bidra till fler jobb och förbättrade möjligheter till försörjning och meningsfull sysselsättning i regionen. Det medför positiva effekter för människors hälsa och skapar nya möjligheter att delta i och ha inflytande över samhället.

Genom att skapa en bättre infrastruktur för digitalisering i form av bredband, förbättrade gods- och persontransportflöden samt tågtrafik så skulle det hjälpa till att minska problem som är påverkade av långa avstånd mellan orter och marknad. Bredband med hög kapacitet är en avgörande fråga för digitalisering och därmed såväl för medborgarnas möjligheter att bo och verka i hela landet som för företagande, tillväxt och innovation. Samtidigt är ökad trafiksäkerhet, minskad miljöbelastning och kortare restider avgörande i regionen som har ett stort bilberoende. Förbättrad tågtrafik i form av kortare restider och tillgänglighet skulle öka attraktionskraften för arbets- och studiependling.

Det finns även miljörisiker kopplat till befolkning och miljörelaterad hälsa och programmets insatser. Ökade inkomster kan leda till risk för negativ miljöpåverkan genom ökad konsumtion och en större befolkning som ger ett större ekologiskt fotavtryck. Det finns även en risk för ökad segregation om t.ex. kluster av ny miljöteknik i främsta hand används i välbärgade delar i staden, och inte på landsbygden/skårgården eller utsatta områden.

Programmets insatser inom politiska mål "Ett mer sammanlänkat Europa" bidrar direkt till förbättrad folkhälsa genom att skapa bättre förutsättningar för e-hälsa eller digitala vård- och välfärdstjänster i de gleasa områdena i regionen. Förbättrad digital infrastruktur skulle ge större möjligheter för människor som bor i regionen att utveckla digitala tjänster och på det sättet bidra till företagets tillväxt. Förbättrad tillgång till driftsäkert bredband skulle också minska behovet för att resa långa avstånd, vilket i dagsläget mestadels sker med bil i regionen. Detta skulle minska tid som människor spenderar på transport, minska

luftföroreningar etc. Även prioritering inom politiska mål "Ett smartare Europa" kan ha positiva effekter på folkhälsa på en lång sikt när forskning, teknisk utveckling och innovation av mer hållbara produktion och produkter skulle minska negativa miljöeffekter och föroreningar kring samhällen. Dock är det inte möjligt att bedöma vilka de effekterna skulle vara i detta programske, när insatserna ännu inte är kända.

Programmets prioritering inom "Ett grönare och koldioxidsnålare Europa" bedöms bidra positivt bland annat till svenska miljö- och folkhälsomål samt till Mål 8 inom Agenda 2030 - Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.

Konsekvenser för kulturmiljö och kulturhistoriska värden

Programmets prioriteringar inom de politiska målen bedöms inte att ha betydande påverkan på kulturmiljö och kulturhistoriska värden med vissa positiva effekter.

Det är i detta skede oklart hur insatserna kommer att bidra till hållbarhetsmål eller andra mål ur ett kulturmiljöperspektiv. Det är troligt att insatserna kan leda till övervägande positiva effekter, då det kan bidra till att förhöja upplevelser och öka besöksnäringen, vilket gynnar kulturmiljö och kulturhistoriska värden i regionen.

Till exempel kan kulturmiljön i vissa fall påverkas negativt av den pågående klimatförändringen. Programmet främjar klimatanpassning av verksamheter och kan därför mildra, och i vissa fall, motverka effekterna av denna förändring.

Kumulativa miljöeffekter

De mest förödande miljöeffekterna orsakas normalt inte av direkta miljöeffekter från ett enskilt projekt utan kombinationen av individuellt små effekter från en mängd projekt. Miljöbedömningen inkluderar därför en bedömning av kumulativa effekter.

De kumulativa miljöeffekter som orsakas av aggregering av tidigare verksamheter, pågående verksamheter och verksamheter inom överskådlig framtid inom det geografiska området som programmet berör är relaterade till konsekvenser för vattenmiljö och naturmiljö, med risk för betydande påverkan på biologisk mångfald.

De kumulativa effekter som kan kopplas samman med insatser i det föreslagna programmet kommer att analyseras vidare i nästa steg av miljöbedömningen. Hur allvarlig effekten blir på en resurs beror på om effekten överstiger resursens kapacitet att upprätthålla sig och förbli livsduglig.

Konsekvenser för andra relevanta mål

Samtliga särskilda mål inom programmet bedöms att ha en koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö och folkhälsomål och bidra till en positiv utveckling av dessa.

Vi ser inte att det föreligger någon målkonflikt. Det finns risk att investeringar och nyetableringar i vissa fall risker att medföra negativa påverkan för enstaka miljöeffekter men att det sammantaget inte medför en försämring av tillståndet för miljön.

Konsekvensbedömning av alternativ

Miljöalternativ

Ett sätt att skapa ett miljöalternativ är att prioritera om i investeringsprioriteringen. Om vi granskar de bedömningar av föreslaget program som gjordes på föregående sidor i denna rapport, kan vi konstatera att vissa insatser under respektive politiska mål bidrar mer positivt till miljömålen.

Ett miljöalternativ blir då att prioritera bort de insatser som medför en risk att bidra negativt till miljön och istället prioritera upp de insatser som bedöms ha positiv miljöpåverkan. Notera att detta delvis är ett spekulativt resonemang och är väldigt teoretisk eftersom programutkastet inte innehåller andel av finansiella medel vilket kan omfördelas för miljöalternativet.

Eftersom den mest miljövänliga politiskt målet "Grönare och koldioxidsnålare Europa" inte inkluderats i det programutkast som miljöbedömarna hade för sina bedömningar föreslogs det att miljöalternativet istället inkluderar det målet. Inom målet "Smartare Europa" skulle den största andelen av finansiering delas mellan förbättring av forsknings- och innovationskapaciteten och användning av avancerad teknik och *smart specialisering*. Eftersom att tillväxt och konkurrenskraft av små och medelstora företag har negativa eller medför risker till en negativa påverkan skulle det målet nedprioriteras. Dock skulle också andra prioriteringar skapa möjligheter för en starkare tillväxt inom nya marknader och grön ekonomi.

Att satsa medel på Grönare och koldioxidsnålare Europa kan teoretiskt vara det ur miljösynpunkt "bästa" programalternativet. Detta målområde bedöms ha stor potential att direkt bidra till att främja miljömässigt hållbar utveckling.

Nedan följer en konsekvensbedömning av miljöalternativet:

Konsekvenser för klimatpåverkan

Eftersom små och medelstora företagens tillväxt skulle skapas genom grön ekonomi, förnybar energi och *smart specialisering* har programmet större möjligheter att minska eller motverka klimatgasutsläpp och större möjligheter att uppnå satta internationella mål. Takten med att ställa om till ett fossilfritt samhälle ökar. Därför bedöms miljöalternativet ha större positiv påverkan på klimatet än programförslaget.

Konsekvenser för vattenmiljöer

Klimatförändringarnas effekter gällande skred och översvämningar kan helt eller delvis motverkas genom insatser (klimatanpassning). Det leder till bättre vattenkvalitet. (Värdefulla) vattenmiljöer skulle också bevaras när mer insatser genomförs som främjar en hållbar vattenförvaltning. Vidare skulle cirkulär ekonomi skapa möjligheter för att återanvända vattenresurser och undvika att stora mängder av näringsämnen sprids till vattenmiljöer. Istället skulle de ska också återcirkuleras som en resurs för att tillverka nya produkter eller till nya användningsområden. Därför är det viktigt att företagets tillväxt och ökad konkurrenskraft sker i form av *smart specialisering* och ökad innovation och avancerad teknik inom miljö och hållbarhet.

Miljöalternativet bedöms ha större positiv påverkan på vattenmiljöer än programförslaget.

Konsekvenser för markanvändning och resurshushållning

Klimatförändringen och andra mänskliga aktiviteter kan medföra förändringar i biotoper och påverka biologisk mångfald och landskapet. Den biologiska mångfalden fortsätter utarmas pga. av nyetablering av nya verksamheter och infrastruktur. Förändring av flora och fauna uppkommer på grund av klimatförändringar men även på grund av hur industri- och affärsverksamheter bedrivs.

Miljöalternativet bedöms ha mindre negativ påverkan på markanvändning och resurshushållning än programförslaget.

Konsekvenser för naturmiljö och ekosystemtjänster

Landskapsbildningen och ekosystemtjänster fortsätter påverkas negativt av den pågående klimatförändringen. Klimatanpassning av verksamheter kan mildra och, i vissa fall, motverka effekterna av denna förändring. Den biologiska mångfalden fortsätter utarmas men takten minskar och vissa arter och biotoper kan stärkas. Övriga klimatrelaterade konsekvenser vad gäller naturmiljön kvarstår.

Större insatser inom hållbar vattenförvaltning och grön infrastruktur samt att främja biologisk mångfald skulle ha stora positiva effekter genom att värdefulla naturmiljöer och ekosystemtjänster bevaras.

Miljöalternativet bedöms ha mindre negativ och mer positiv påverkan på naturmiljö och ekosystemtjänster än programförslaget.

Konsekvenser för befolkning och miljörelaterad hälsa

Större socio-ekonomisk trygghet och välbefinnande hos den del av befolkningen som idag upplever utanförskap. Något förbättrad luftkvalitet i städer och något minskad frekvens gällande överskridande av miljökvalitetsnormer, vilket är positivt för människors hälsa.

Miljöalternativet bedöms ha större positiv påverkan för befolkning och miljörelaterad hälsa än programförslaget.

Konsekvenser för kulturmiljö och kulturhistoriska värden

Kulturmiljön fortsätter påverkas negativt av den pågående klimatförändringen, men i mindre omfattning. Klimatanpassning av verksamheter kan mildra och, i vissa fall, motverka effekterna av denna förändring.

Miljöalternativet bedöms ha mindre negativ och mer positiv påverkan för kulturmiljö och kulturhistoriska värden än programförslaget.

Konsekvenser för andra relevanta mål

Samtliga särskilda mål inom programmet bedöms att ha en koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö och folkhälsomål och bidra till en positiv utveckling av dessa. Däremot finns det en risk att miljöalternativet medför att arbetet med att nå samtliga mål prioriteras ned och stannar av.

Miljöalternativet bidrar positivt för svenska miljömål, däremot bedöms det att även med det alternativet stor del av de målen kommer att nås inom uppsatt tid.

Nollalternativ

Nollalternativet beskriver miljöförhållanden och miljöns sannolika utveckling i en given framtid om inget program genomförs. Nollalternativet tar även hänsyn till de åtgärder och den förändring som kan förväntas genomföras även om inget nytt program antas.

Att utveckla ett framtidsscenario för regionens miljöförhållanden utan att programmet genomförs innehåller stora osäkerheter. Det finns en mängd olika parametrar som programmet inte rör över och som på olika sätt kan påverka utvecklingen i regionen, både ekonomiskt, socialt och miljömässigt.

Nollalternativet ger därför en mycket övergripande bedömning av hur Agenda 2030 kommer att nås och hur det skulle se ut för miljön 2030 utan programmet.

Nedan följer en konsekvensbedömning av nollalternativet:

Konsekvenser för klimatpåverkan

Klimatgasutsläppen kommer inte minska i den utsträckning som krävs för att nå internationella klimatmål.

Klimatförändringar kan komma att medföra mer skred och översvämningar och även försämring av vattenkvalitet i den marina miljön liksom i sjöar och vattendrag. En snabbt ökande temperatur skulle påverka även fjälltrakterna, både vad gäller naturmiljön och förutsättningarna för besöksnäring.

Kostsamma åtgärder kommer troligen att behövas för att motverka negativa klimateffekter på regionen av stigande vattennivåer, säkra VA-försörjningssystem, minskad erosion och andra klimatanpassningar av samhället.

Konsekvenser för vattenmiljöer

Om inget program kommer som ska jobba med mer hållbara utveckling och hjälper företag att ställa om till en mer hållbar produktion inklusive minskning av avlopp skulle vattenkvalitet i den marina miljön liksom i sjöar och vattendrag försämrats på vissa håll. Arbetet med vattenmiljöfrågor kommer troligtvis att nedprioriteras vilket i så fall leder till miljöeffekter som medför negativ påverkan genom till exempel ökad övergödning, försämrad kvalitet på grund- och ytvatten, samt minskade kultur- och rekreationsvärden.

Konsekvenser för markanvändning och resurshushållning

Landskapsbildningen fortsätter påverkas negativt av och den pågående klimatförändringen och utveckling av nya och pågående verksamheter utan ett hållbart plan. Andelen hårdgjord yta i städerna ökar och resurshushållningen fortsätter att utvecklas åt fel håll med en linjär ekonomisk modell.

Konsekvenser för naturmiljö och ekosystemtjänster

Klimatförändringen och andra mänskliga aktiviteter kan medföra förändringar i biotoper och påverka biologisk mångfald och landskapet. Den biologiska mångfalden fortsätter utarmas pga. av nyetablering av nya verksamheter och infrastruktur. Förändring av flora och fauna uppkommer på grund av klimatförändringar men även på grund av hur industri- och affärsverksamheter bedrivs.

Konsekvenser för befolkning och miljörelaterad hälsa

Städer och tätorter i regionen kommer även fortsättningsvis ha problem med luftkvalitet orsakade av framförallt trafik. Risk för att miljö kvalitetsnormer med avseende på luft överskrids på flera håll. Buller i städerna kommer att fortsätta påverka folkhälsan negativt. Inga större förändringar gällande grupper och andel invånare som upplever utanförskap och en osäker social och/eller ekonomisk situation.

Konsekvenser för kulturmiljö och kulturhistoriska värden

Kulturmiljön fortsätter påverkas negativt av den snabba urbaniseringen och den pågående klimatförändringen.

Konsekvenser för andra relevanta mål

Risk att det medför att arbetet med att nå samtliga mål prioriteras ned och stannar av. Inget av målen kommer att nås inom uppsatt tid.

Miljömålen utgör Sveriges sätt att uppnå Agenda 2030:s miljörelaterade mål på det nationella planet. Den svenska miljömålsuppföljningen och bedömningen av utvecklingen för respektive miljömål betraktas som en illustration av en tänkbar utveckling av miljöförhållandena i den svenska delen av regionen utan programmet. Regeringens bedömning är att trenden är negativ och att nuvarande beslutade eller planerade styrmedel inte är tillräckliga för att nå miljö kvalitetsmålet.

Regeringen slår i sin bedömning fast att Sverige kommer att klara sitt klimatmål för år 2020, men att etappmålen för 2030 och 2040 inte nås med befintliga styrmedel och åtgärder. När det gäller miljö kvalitetsmålen bedöms endast två av 16 miljömål nås 2020; "Skyddande ozonskikt" och "Säker strålmiljö". De mål där utvecklingen i miljön är positiv är Frisk luft och Bara naturlig försurning. Mål där

utvecklingen i miljön är negativ är Begränsad klimatpåverkan, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, och Ett rikt växt- och djurliv.

För övriga mål går det inte att utläsa en tydlig riktning i utvecklingen i miljön. Detta kan bero på att utvecklingen inom samma mål är motsägelsefull eller att det saknas tillräckliga underlag för att kunna mäta utvecklingen i miljön (Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, och God bebyggd miljö.)

Samlad bedömning

Nedan redovisas en samlad miljöbedömning av programförslaget samt en jämförelse mot alternativen.

Samlad bedömning – programförslag

Programmet kommer att ha stora möjligheter att bidra till nya innovationer, en bättre anpassning till klimatproblematiken, och en ökad tillväxt av företagen i regionen om några åtgärder vidtas. Alla särskilda mål bedöms att ha koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö- och folkhälsomål samt bidra till en hållbar utveckling. Programförslaget bedöms att även kunna bidra positivt till människors hälsa, genom till exempel sysselsättning och social inkludering.

Från ett miljöperspektiv bedöms programmet att vara svagt för det som gäller om grön och cirkulär ekonomi. Enligt EU programmet ska det politiska målet "Grönare och koldioxidsnålare Europa" vara med, men Mellersta Norrland har valt att inte inkludera detta mål separat utan att integrera insatserna inom politiskt mål "Smartare Europa". I detta programutkast som miljöbedömaren fick i slutet av september saknas det koppling mellan de två målen. Det saknas en motivering till detta. Vidare har särskilt mål "Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T" ingen genomförandebeskrivning. Det är oklart om målet aktivt har valts bort eller om anledningen varit tidsbrist.

Programmet bör därför, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning. I dag är det lite oklart vilka insatser som kommer att genomföras då beskrivningen i programutkastet är på en övergripande nivå. Dessutom saknas det budgetfördelning per politiskt och särskilt mål vilket har det gjort svårt att bedöma programmet och beskriva miljöalternativet.

Jämförelse av alternativ

Inget av alternativen bedöms resultera i betydande negativ miljöpåverkan.

Programförslaget riskerar att medföra negativa miljöeffekter, till exempel om tillväxt och högre konkurrenskraft skapas genom ökad användning av resurser eller med risk till naturmiljö och ekosystemtjänster. Eftersom Eruf bidrar till Europa 2020-strategin för smart och hållbar tillväxt måste fokus för programmet ligga på de insatsområden som fastställs i strategin. Dessutom ska programmet bidra till utveckling och strukturanpassning av regioner som släpar efter i utvecklingen samt omställning av industriregioner på tillbakagång. Nollalternativet är det förslag som bedöms medföra störst risk för betydande negativa miljöeffekter, de negativa miljöeffekterna förstärks i nollalternativet samtidigt som de positiva miljöeffekterna minskar. Effekter på befolkning och hälsa är generellt positiva, men bidrar i övrigt i mindre grad till andra miljömål.

Det förslag som bidrar mest till att främja hållbar utveckling är miljöalternativet. Trots det blir miljöalternativet som helhet mindre effektivt på lång sikt att bidra till den framtida sammanhållningspolitiken inom EU samt till att uppfylla intentionerna i regeringens instruktion.

Se bild nedan för en visualisering av alternativens bedömda påverkan på de olika miljöeffekterna.

Tabell 5. Alternativens bedömda påverkan på de olika miljöeffekter

Alternativ	Klimatpåverkan		Vattenmiljöer (inkl havsmiljö och vattensystem)		Markanvändning och resurshushållning (inkl kemikalier, avfall, CE)		Naturmiljö och ekosystemtjänster (inkl biologisk mångfald)		Befolkning och miljörelaterade hälsa (inkl social inkludering)		Kulturmiljö och kulturhistoriska värden	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
Programförslag	■				■			■ ■	■ ■	■ ■	■	
Miljöalternativ	■		■		■		■ ■	■ ■	■ ■	■ ■	■	
Nollalternativ	■ ■ ■		■ ■		■ ■ ■		■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■	

Förslag till åtgärder

Insatser inom de två politiska målområdena bör väljas och utformas så att hållbar utveckling främjas. Därför bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

För att nå den högsta positiva effekten på miljön och klimat rekommenderas det att inkludera politiskt mål "Ett grönare och koldioxidsnålare Europa" i programmet i Mellersta Norrland. På det sättet ska företagens tillväxt och konkurrenskraft ökas genom grön och cirkulär ekonomi och att värdefulla naturmiljöer bevaras även till framtida generationer.

Förslag på justeringar

- Att tillgängliggöra infrastruktur för forskning och utveckling, exempelvis i form av testbäddar, laboratorium, pilot- och demoprojekt, gör det möjligt att även belysa vikten av hållbar utveckling.
- En tydligare definition på vad *smart specialisering* betyder just för Mellersta Norrland och hur detta är kopplat till klimat och miljöfrågor. En viktig del i *smart specialisering* är att välja prioriteringsområden. Kan prioriteringar i programmet styras mot stöd till exempel miljödriven, tjänste- och social innovation ökar givetvis möjligheterna till en positiv klimatpåverkan och att främja en hållbar utveckling.
- Tänk på hur man kan undvika att vissa grupper (minoriteter) upplever utanförskap. Om programmet inte stödjer vissa områden i regionen är det viktigt att ha en förklaring till detta.
- Satsningarna på små och medelstora företag bör också omfatta aktiviteter som särskilt adresserar unga och ungas tillgång till arbetsmarknaden.
- Ta hänsyn till var i regionen kommande insatser och nyetableringar förläggs för att motverka segregation.
- Planera finansieringar på det sätt att företagens tillväxt främjas genom grön och cirkulär ekonomi för att minska negativa effekter på resurshushållning.

Uppföljning

Enligt Miljöbalken, 6 kap. 11 § punkt 7, ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Det finns också krav på att redovisa dessa åtgärder antingen i beslutet att anta planen eller programmet, eller i en särskild handling i anslutning till beslutet. (6 kap. 16 §).

Uppföljning och övervakning kan ses om en del av processen med miljöbedömning. Vid planering av uppföljning är det främst den betydande miljöpåverkan som ska övervakas. Hur omfattande och detaljerad uppföljningen behöver vara beror bland annat på hur miljöstörande genomförandet av en plan eller program kan antas bli. I de fall miljöbedömningsprocessen kunnat bidra till en minimerad miljöpåverkan blir behovet i regel mindre av uppföljning än om planen inte har kunnat anpassas för att undvika miljöpåverkan. Det finns dock alltid ett behov av att följa upp och övervaka eventuell oförutsedd miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet kan leda till.

Förslag på åtgärder för att underlätta genomförandet av programmet

- Säkerställ att det i ansökningsprocessen redogörs för vilka miljö- och klimateffekter ett projekt har eller hur organisationen har tänkt sig att jobba med Agenda 2030 och andra miljö- och hållbarhetsmål. Denna analys ska även ingå som en självklar del av slutrapporten.
- Utvärderingskriterier och uppföljningsmekanismer bör utformas så att insatserna samverkar med regionens mål om miljö, klimat och energi, samt god folkhälsa och livskvalitet
- Ta fram förslag på indikatorer som projekten ska redovisa där de kvantifierar mängden CO2 som minskas på grund av insatserna. Indikatorerna ska kunna jämföras mellan regioner.
- Uppföljning av rekyleffekter inom energieffektivisering och mobilitetslösningar.
- Eventuella åtgärder som åtgärdsprogrammet innebär ska beskriva forn- och kulturlämningar och annat kulturarv och vilka åtgärder som ska vidtas för att motverka negativ påverkan på dem och miljön i övrigt.

Bilaga 1 Politiska mål och särskilda mål

Tabell 1. Politiska mål, särskilda mål och motiveringar

Politiskt mål	Särskilt mål	Motivering
1. Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling	i) Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik	<ul style="list-style-type: none"> Näringslivets investeringar i FoU är låga jämfört med riket, men goda förutsättningar för framgångsrika innovationsprojekt mot bakgrund av bland annat de framsteg som gjorts under det senaste året. Erfarenheter och utvärderingar visar att tidigare satsningar på FoU-området inte involverat näringslivet i tillräcklig omfattning och att innovationsprojekten lett till färre innovationer i företagen än förväntat. Behoven av utvecklad samverkan mellan företag och akademi lyfts fram i regionala utvecklingsstrategier och i EU-kommissionens landsrapport. Mellersta Norrlands gleshet kräver att innovationsprojekt designas så att de blir tillgängliga för företag med stort avstånd till FoU-aktörer.
	iii) Förbättra de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft	<ul style="list-style-type: none"> De regionala utvecklingsstrategierna pekar på behov av utveckling av företagen inom både de sektorer där man har en stark position och i nya och växande sektorer där det finns en tydlig utvecklingspotential. Diversifiering genom <i>smart specialisering</i> Förutsättningar för att bli del i globala värdekedjor Rådgivning, entreprenörskap. Samverkan, kluster och nätverk Finansiella instrument Internationalisering
	iv) Utveckla färdigheter för <i>smart specialisering</i> , strukturomvandling och entreprenörskap	<ul style="list-style-type: none"> Behov av att kraftsamla runt <i>smart specialisering</i> för att få önskade effekter. Bättre anpassade utbildningssystem
3. Ett mer sammanlänkat Europa genom förbättrad mobilitet och regional IKT-konnektivitet	i) Främja digital konnektivitet	<ul style="list-style-type: none"> Nuvarande bredbandstäckning ligger långt under nationella och regionala mål. Digital konnektivitet är en förutsättning för framgångsrikt genomförande av många av insatserna i Politiskt mål 1 i Mellersta Norrland, framförallt i områdets glesare och avlägset belägna delar. Nationella och regionala bredbandsstrategier samt de regionala utvecklingsstrategierna betonar behovet av tillgång till bredband i hela programområdet. Marknadsmislyckanden innebär att offentlig finansiering är en förutsättning för utbyggnad i huvuddelen av de områden som ännu saknar bredband. Ökande distansarbete medför ökade krav på tillgång till bredband med hög överföringshastighet i bostäder och fritidsboenden.

	ii) Utveckla ett hållbart, klimattåligt, intelligent, säkert och intermodalt TEN-T	<ul style="list-style-type: none">• Nuvarande transportsystem har stora brister gällande långa restider, järnvägskapacitet, samt otillräcklig terminal-kapacitet för omlastning mellan väg och järnväg.• Långa avstånd och stort bilberoende, gör att vägstandarderna är väldigt betydelsefull för tillgängligheten för såväl invånare som besökare.• Strategiska insatser har potential att minska restider och öka arbetsmarknadsregionerna och öka terminal-kapacitet för omlastning mellan väg och järnväg.• På så sätt minskar klimatpåverkan och effekterna av gleshet minskar då närhet till marknaderna ökar.
--	--	--

Bilaga 2 Samrådsredogörelse för avgränsningssamråd för miljöbedömningen

Avgränsningssamrådet för den strategiska miljöbedömningen av programmet genomfördes den 18–24 september i form av en webbaserad enkät. En del av samrådsgruppen skickade in yttranden i någon annan form än enkät, deras svar redovisas separat nedan. Samrådsunderlaget skickades till samtliga län och regionen samt till Naturvårdsverket. Samtliga aktörer som fick samrådsunderlaget och som svarade på enkäten kan ses i tabellen nedan.

Tabell 1. Tabellen visar en lista över de aktörer som var inbjudna till avgränsningssamråd. De aktörer med blå bakgrund lämnade synpunkter på avgränsningssamrådet.

Mellersta Norrland
Naturvårdsverket
Region Jämtland Härjedalen
Jämtlands och Västernorrlands län

Remissvar Naturvårdsverket

1. Det är bra att miljöbedömningen kommer att redovisa flera alternativ, även ett sk miljöalternativ, och att det finns en planering för uppföljning.
2. Avgränsningen i tid är i kortaste laget om effekter på och från klimatet ska kunna bedömas långsiktigt. 2030 är endast 10 år bort och även om det är längre än vad programperioden sträcker sig räcker det inte för att kunna bedöma långsiktiga effekter. Programmen behöver bedömas utifrån om de gynnar eller missgynnar noll nettoutsläpp även på lång sikt.
3. Avgränsningen geografiskt håller sig konsekvent inom respektive region, utom för klimataspekten. Vi är tveksamma till om det räcker. I vissa fall kan säkert påverkan på exempelvis vatten även påverka utanför regionernas gränser. Eftersom mycket handlar om transporter, bör rimligen också buller och andra effekter på människors hälsa kunna hamna även utanför respektive regions gränser. En nyansering av avgränsningen vore på sin plats här.
4. I stort sett innehåller samtliga program en avgränsning till samma miljöaspekter. Det kan ifrågasättas om avgränsningen är gjord efter den faktiska betydande miljöpåverkan man ser framför sig som programmet kan bidra till eller om det mer är ett kvalificerat antagande. Här behövs vissa förtydliganden. Kanske vissa program inte påverkar samtliga aspekter som radas upp och tvärtom, kanske saknas någon aspekt för ett annat program.
5. En synpunkt på klimataspekten är att de program som har PO3 (politiskt mål 3 handlar om infrastruktur) bör man räkna koldioxidintensiva transportslag (väg, flyg) som generellt negativt för klimat och luft medan järnväg, hamn, bredband bör räknas som generellt positivt.
6. Vi ifrågasätter att klimataspekten endast uttrycks som klimatpåverkan. Vi är tämligen övertygade om att framgent kommer vi i allt högre grad bli påverkade av klimatförändringar så att klimatanpassning kommer att bli nödvändig och påverka många beslut och kommer att ställa krav på nya typer av åtgärder. Detta är viktigt att behandla i miljöbedömningen.
7. Det saknas någon form av resonemang kring kumulativa effekter, dels inom varje program dels den sammanlagda kumulativa effekten
8. Det saknas reflektioner över den sammantagna miljöpåverkan till följd av de olika regionernas prioriteringar. Kommer de att förstärka och/eller motverka varandra i några avseenden? Hur ska det säkerställas att stöd inte blir till miljöskadlig subvention? Vilka verktyg redovisar programmen för att kunna bedöma projekten och att de bidrar till miljömålsuppfyllelse?

Åtgärder

Baserat på den kommentarer som kommit in har följande åtgärder beslutats:

- Vi sträcker bedömningen av klimatrelaterade effekter till 2050

- I den slutliga versionen av SMB:n kommer effekter på havs- och vattenmiljö också bedömas till geografiskt område utanför det definierade, i den grad detta är möjligt
- Vi kommer att göra en övergripande bedömning också av kumulativa effekter på miljön
- Bedömning av kopplingen mellan respektive regionens miljöarbete och politiska prioriteringar i berörda geografiska områden kommer att beröras under dialogmöten med olika parter i samband med miljöbedömningen i oktober-november.

Forskning, utredning och innovation för en hållbar framtid

Anthesis Enveco AB är ett konsultföretag med rötterna i forskningsvärlden. Vi är ett växande företag med ca 15 medarbetare i nuläget. Vi tillhör koncernen Anthesis Group som har verksamhet i 16 länder och totalt ca 500 medarbetare

Vi erbjuder tjänster inom områdena miljöekonomi, resursekonomi, hållbara energisystem och hållbara städer. Inom dessa områden erbjuder vi såväl strategisk rådgivning som affärsutveckling, analys, utredning samt forskning och utbildning. Vi har också både bred och djup kunskap inom samhällsekonomiska analyser, social hållbarhet och innovationsupphandling m.m. Vidare har vi mycket stor erfarenhet av projekt- och processledning av multidisciplinära projekt. Vi har kontor i Stockholm och Göteborg men åtar oss uppdrag inom hela Sverige och internationellt.

Anthesis

Barnhusgatan 4, 111 23 Stockholm

Kyrkogatan 30, 411 15 Göteborg

anthesis.se

anthesisgroup.com/about/europe/sweden